РОЗДОРІЖЖЯ

розповзеться, розточиться пісня надвечір'я, залт леться жайворонком в далечині, підхватить струни безмежної нудьги й летить, летить... Зачепиться згуками крил за зерно, пошумить, подзвоне і знову пливе по хвилях згуків. А зелені луки піднімуть головки своїх трав, ніби слухають.

Село. Далі хутір. Гордій найнявся ще з весни в хуторянського дядька. Молода жінка залишилася вдома, а він майнув на заробітки.

...Зразу вечір. Він лежить у клуні, на сіні. Дрімає. Ліниво пробирається в ухо пісня з вулиці. А руки мляво болять. Він цілий день косив... Лежить, заморився од праці, закриває очі. Дівчата крикливо виводять, розтягують кінці, пересновують пісню. Різними голосами заснували вулицю, затягли калічно павутинням.

Гордієві сниться, ніби він перечіпається через дівчачі голоси і немає сили вибитися з павутиння, розвести руками. Ще якесь мерещиться багно, якісь вип'ячені кінці. Потім пішло, пішло...

— Чи сон, чи дим?

І Марина вплелася, моргає. Чи може то солома?

— Кляті баби —аж скрикнув Гордій. Прокинувся, потягся, виплював соломинку з рота і всміхнувся.

— Кат його знає! й присниться така нісенітниця! Встав, одчинив двері, зазолотилася солома од

місяця.

Цвіркун пашить.

Вечір котиться без упину. По дворі носиться запах весняних пелюстків... Все —лізе в голову, мчить невперейми, як каменем бухкотить.

На зустріч ішла Марина. Місяць світив і ніби ' об'їдав паркани, тини. Біліють босі ноги Маринині.

Гордій гордо став.

— А ти-ж куди?

— Не до тебе, голубчику! Ні,—зареготалася. Ніс рівний загорілий одкинувся, а кінці губ заламалися

-ямками. Гордій дивиться, а серце радо б'ється, хоче кинутися ловити оті шкідливі ямки. А ямки розростаються ширяться.

Схопив Марину.

А вона на нього зирнула.

— Б, голубчику, в тебе жінка є...

— Смієшся? Ну, ну —посварився пальцем. Увійшли в клуню. Марина сіла.

— Чого ти не приходив на вулицю?.. Бач приневолює ждати.

— Видумала! Жонатий, щоб парубки... та ти доведеш до ума.

Загарячилася солома. Було в клуні напівтемно. Марина ляпнула по руках Гордія.

— А ти чолов'яга нічого, їй-бо не поганий!

— А ти?

Зареготалися... Цвіркун злякався, замовк... І від цього сміху ховалася вічна нудьга, розставав біль, чи забувався.

Клуня стояла за садком, далеко від току. Хутір крізь щілини оддалявся, а од Поля пахло житами, весною.

їх тільки двоє: Гордій і Марина.'

Горобці зверху, в дірках, спросоння заб'ють крильцями, засиплять на солому пилюги.

Балакає Гордій, обхопить Марину за стан, а вона крикне: зась! і враз обвернулась, покотилась по сінові, він хотів за нею, а вона сердито крикнула:

— Не смій, а то втечу!

І Гордій не рухався з місця,

— "Справді втече"—думав він.

Через щілину проліз промінь місяця, впав на груди, сковзнув по руках.

— А що, Гордіє, як твоя жінка з ким-небудь так як ти?

Гордій загруз у соломі, голова тільки виткнулась. Він раніш про це не думав. А все-ж таки відповів.

— Що? Нічого.

Він то думав не те... Щіпав сам себе за підборіддя.

Другі гони проходили. Нове все. Сміх закляк, замерз. А холод, а може й сум підносив спогади.

— Он, бач, Марино! Хто знав, що ти тут будеш? Ніхто? А батьки твої живі?? Ти з Катеринославщини... А там зразу несолодко.

Гордій жалівся на роки; згадав подорож, голодних.

Але на мент.

Марина підскочила, як кішка. Обвила його рубками, а Гордій хитро брав соломинки і починав лоскотати.

Вона кидалася, сміялася.

Весело, дзвінко! Праця забулась. І життя посміхається.

Надворі поволі спадала темрява: падає, за деревом видно присмеркову хмару, а вище синюватий колір неба переходить у зелений і там далі зовсім чорніє. [Зорі зникають і знову придушені сипляться в повітря.

За клунею поле і вдень на ньому блакитніють волошки.

Йшов недавно Гордій по степах, місив босими ногами грязь, а чоботи ніс за спиною... Зустрічав хрести, де розстрілювали німці...

... Тоді мріялось. А він туманився, оглядався й сварився: '

— Стій, жінко, тільки не вбережи себе!

Жевріли жита. Хліб далі був кращий, повніший: Ьхиляв колоски і де-не-де виліг.

Праворуч виднілися хутори... Ночував у дядьків. ;*і одного вечора прийшов на цей хутір.

Стислося серце. Жінка поринула тоді в пам'яті.

Хотів найнятися і, нарешті, з одним дядьком зійшовся, хоч дядько і казав:

— Та це так, одолженія зробити, а то-б не найняв, ;— ... і побачив Марину. <

І кожного вечора, кожної ночи співали посмішки. [Тільки з зорею стомлені заснули...

А вранці Гордій ішов косити віку і все згадував Марину.

— Клята дівчина! Чого морочить? Вдруге одразу засну.

Віка лягала покосами, заплутувалася коса в кучерях. Инколи мантачився жаль, закидавсь осторонь зеленим співом чи од. віки, чи од молодого літа.

Гордій розмахувався й тяг вікові хвости. Широка ручка підстриглась... А піт котився; Гордій зачерво-нівсь, обшпарював розпашену шию.

Далеко в степу перегукувалися перепели...

А ввечері вернувся Гордій додому, як уже стемніло

Зустрів хазяїн, спитав:

— Гм, що? як воно береться?—а сам думав—"ото тобі й комнезам, вивчись робити!"

— Та нічого—відповів Гордій.—Віка добра дуже,, так воно трохи важкувато.

Вечір такий, як і завжди, з тою-ж синявою продертою зірками.

Гордій хотів сьогодні одразу заснути. Він уривса в солому. Десь у соломі торохтів цвіркун.

А Марина не приходила, він повертався з боку на бік і думав, думав.

— Чого не йде?

І раптом вискочив з клуні. Назустріч ніхто не йшов Збоку стояли комори.

Він вийшов за ворота. На дубках сиділи дівчата з хлопцями.

Вони не співали. До Гордія доносився маленький гомін, солодко завмираючи в тиші.

Гордій підійшов, поздоровкався. Дівчата зачми-ясали. А між ними Марини не було.

Постояв, повагом обвернувся й пішов назад у двір. Зверху Волосожар діямантово блестів. Небо спокійне.

Він задивився на небо, а думав про Марину. Під коморою сиділи червоноармійці; вогні від цигарок світились, як зірки.

— Що, товаришу, за робітника?—спитав один із них.

— Та... так... на строк.

І мовчки подивився в клуні Марини, довго повертався. Очі злипалися, і він заснув.

А Марина стояла з хазяйським сином. Вона трохи пригорнулася до його, на обличчі лягла тоненька смуга незадоволення.

— Ви, як панич.... куди-ж-пак—нам... Я—що? Павло, його так звали, прикусив губу, бо почув

насмішку, і гостро промовив.

— Да, це-то так, конешно, предложим, що я панич, а хто-ж твій Гордій?

— Та й Гордій—мужлай: такий муркет і слова не вміє вимовити... Так, Гордій, зате, хоть і сьогодьні жінку покине й буде жити зо мною—запишеться... А ви дурите...

Вона одкинулась од нього, з ненавистю подивилася на товстий кирпатий ніс, зморщилася:

— "Ху, який противний і дав чорт вродиться багачем".

Заворушився у вербах вітер, перегнав по землі легенький холод і потім зник.

Вони стояли біля тину... А далі йшло поле, там замерла річка, вигонила шепотінням очерету диких качок.

—— А що? ти хочеш заміж виходити... То таке.. Свекруха...

— А-а. Нічого я нехочу, як-би хтіла, то й вийшла... Тікайте—вона одіпхнула Павла рукою.

— Мариночко...—ніби ласкаво промовив Павло.

— Не чіпайте.. Гордій за вас кращий.

— Гордій? хахол миршавий, отой, що й обернутись не вміє... Ха-ха...

Він засміявся зле, наче хотів сказати, щось про себе...

— Та того Гордія... я скажу батькові—і в два щота... ваших нет. Отак-то... Ми можем... Можна й так, покликати і на, мов, Гордієчку, тобі твоє, да...

Марина спалахнула.

— Ні, ви так не зробите... Тепер то ви куці... Це, брате, було.

— А так, конєшно... то-ж воно й ти не від тих грошей.

Він пішов, вимовивши з погрозою останні слова.

Хутір сірів. Дахи розкидалися нерівно. Галки, що раніше піднімалися зграями й трусили пов'яле листя, тепер заснули кучами і здалеку чи крапками, чи чорними шапками сиділи на вербах.

Марина засмутила.

— И-и, чорт...

Тільки поволі струшували колоски роси, нахи-Е лялися остючками один до одного, наче кланялися. І така тиха, і така мила вечірня пісня! Стежки ті малесенькі, що по обніжках малень-І кими гадючками полізли по полю, чогось злякалися і не видно їх за колосистим хлібом.

Вона хутенько пішла до Гордія. Він сонний почув, що щось тепле його зігріло. Прокинувся й побачив Марину.

— Ти чого не приходила? Я думав, що тебе г вже не буде... Думав, може до хазяйського... Ох, І тоді-б?

— О, Гордієнку, таке й видумав, хіба-б я пішла Г до нього...

Гордій притулився до неї грубо, ніби прорізав її і цівками очей. Вона покірно подивилася на нього.

— Ех, Гордіє! Ти хочеш, щоб тобі було гарно г і там і тут.. Знаєш, за двома зайцями, як женешся, р'що виходить? Ти хитрий, а погано буде, як сам себе обдуриш.

— Чудна!—і більш нічого не вимовив.

Пахло жіноче тіло, загарами вітряними пробі-; ралося.

— Так-то!—сумно зітхнула.

Гордій дивився на лати, на шматки неба. А в Марини очі горіли, як дві блискучі жаринки, ► тільки посміхалися з нього. Гордій дивувався.

— Чи вона мене чим обпоїла? Жінку вдома І покинув.

Місяць, зірки щупальцями захолоджують солому" грають живорадісні пісні і тікають із зорею в поле, а потім з поля витягують свої щупальці, як петрик.

В клуні свіже сіно, є й торішнє. Почувається, рівне дихання Маринине, підіймаються груди.

Задивився Гордій, накрив рядном, обпоївся лоско-чучим духом і заснув.

Однако підвищується стріха і моргають, перекликаються горобці.

Настали жнива. Важка спека.

Снопи порозкидалися, гріються. Гордій іде вперед-

Жито зомліває, падає... За ним Марина в'яже.

Постаті косарів розгулюються: з одного кінця на другий кидаються розмахи. Шершитьжито та деренчить перій.

Лан по-над шляхом.

Марина чорними очима вбирає спеку і вони переливаються блеском. Хустка збилася на потилицю,, а шия рівна, з маленьким бугриком, купається & повітрі.

Гордій непомітно, коли мантачить косу, подивиться" засміється...

До них під'їхав вершник і попрохав води.

Марина радісно крикнулаі—є, ось вона!—і піднесла йому кухоль—той напився.

— А ти дівчинко, так собі, я вже й влюбився.

— Невже?

Сніп випав, колоски розкидалися по стерні...

Гордій подивився з-під лоба.

— Не одставай!—гукнув він—ач, уже лащиться. Йому зробилося досадно. Важко деренчала коса, иноді залазила в земпю своїм гострим кінцем.

— Чорти й принесуть,—бурмотів Гордій.

А коли докосили й поклали в полукіпки, він одійшов осторонь, сердито збив косу й прив'язав її до кісся. Потім сам пішов на хутір.

Марина сміялася.

Полукіпки, ніби стояли в очіпках. А стерня однобарвна, золота розійшлася по лану. На других нивах шумів ще нескошений хліб.

Марина йшла позаді, чогось весело співала..

— Чого ти тікаєш од мене?.. Так я найду-ж не такого, як ти.

Полукіпки настовбурчились, а хутір завився перед очима в зелені кучері; перед ним залягли бурти, й тому видно було самі дахи.

Марина догнала Гордія.

—— Ну и дурень-же з тебе, тебе й подратувати не можна. То я так.

— Та так,—призирливо протяг він,—і з хазяйським так, і з усіма так, і зо мною так...

— А як-же?..

— Сатана... як сучка, до кожного лащиться..

— На те я дівчина.

— А як жінкою будеш?..

— Твоєю. Так твоєю я не буду...

— Побачимо...—і він хутко йшов уперед. По його твердому обличчі йшли маленькі струмочки поту.

— А хазяйського зажену на той світ... Він думає, що не зумію... То побачимо.

Марина уважно слухала і лице її ставало серйозне.

— Як-би не такий... Ти ось сам здох-би з голоду, як би не найняли... А двох жінок мати—не твоїй кешені...

— А ти хочеш за такого, щоб кешеня була. — Нічого я не хочу.

Гордій скрипнув зубами, схопив її за руку.

— Ти...

— Одвяжись... Дивись—що я тобі таке?

Осінь.

Плелося плямами, падало на душу осіннє павутиння.

І осінь, ніби очі душі, що одкриваються то пес-ливі, а то холодні. Осінь закутує небо павутинням, переплітає. Біля хутора вдень борються вітряки з вітром: дощаті, полатані крила млинків мотаються, як перед смертю. Чорні тіні пробігають по землі і крізь проріхи показують зелені плями; високо підлітають, і одмірivши крок, падають униз. Млини, як опеньки порозкидалися... Коли вітру немає, то вони виставляють широкі руки і стоять, ніби зайці.

Гордій прохав Марину.

— Маринко, давай запишемося!

— Туди к чорту, одна, мабуть, здихає з голоду, так ти й мене так... Е, ні, не на.таку наскочив.

— Може тому віриш,—він показав рукою на хату,—так той злиднів таких не візьме.

— І не треба...

Літо минуло. З поля позвозили снопи і поскладали у великі, високі стіжки. Згущувалися повесняні мокрі трави, збивалися, як ковтун

Становилося жовто.

— Ти знаєш, вже скоро й додому.

Гордій думав про жінку.

— Ну як тепер вернутися до жінки?.. Вона-ж знає. А—баба й кінець... Всі баби ..—сплюнув.

Марина крутнула головою.

На току стіжки куріли свіжим сіном; зверху на них лежали палиці... Відкілясь чувся післяжнивний сміх, плескіт річки.

— Марино!—глухо сказав Гордій, сховав очі за густими бровами,— оце я думав. Спав, возив сіно і все думав... як ти не залишишся—рішу.

Марина захолонула, в очах перескочили жахливі вогники. Гордій міцно зціпив Маринину руку, нахилився.

— Так, чуєш?.. Жінку одбила, тепер записуйся.

— Пусти... запишемося... який ти страшний,— нехай тобі пек.—По її тілі пролізли холодні плями, вона здригнула.

Це було на току, де виростає, чуючи зиму, жито, довге й тонке, і де під ногами толочилася полова.

Сірі стіжки куріли. По степу НОСИЛОСЯ листя, і його, мабуть, десь їли, як і курай.

Не рипіли перевесла, не гули машини. Вівці йшли з стерни отарою, збивали пилюгу, а чабан лякав їх батогом.

Марина обминала Павла, не хотіла йти і до Гордія. Але ввечері Гордій її зустрів біля клуні, він стиснув її руки і, ніби не чуючи сам себе, питав:

— Ти запишешся після строку?

— Пусти... запишусь.

Він не помічав, як холодніла Марина і як довго шукала спокою.

— А я зразу хочу, зразу,—насупившись промовив Гордій.

— Гордієчку... в тебе жінка є... в тебе-ж грошей немає.

А він не слухав її:

— Сьогодні... Ти водиш: літо пройшло! Нічого не хочу знати.

А як я не хочу...

— Ти не хочеш?!—очі йому зробилися страшні, сам він дужче й дужче давив Марині руки.

— Та ні... то так!.. Тьху на тебе! який нетерплячий, запишемося після строку.

Після цього пройшло декілька днів... Почали йти дощі... Гордій ходив сумний.

Одного разу зустрів Павла, той сміявся.

— Що-ж, Гордієчку... сам не з'їв і другому не дав. Гордій останні дні не бачив Марини, а насмішки

хазяйського, ніби не чув.

Він думав:—вона-ж казала, що буде жити зо мною.

Але все-ж таки пішов шукати Марину. її ніде не було... Тоді він увечері підійшов до хазяїна і спитав між иншим:

— Де Марина?

Хазяйський син стояв біля вікна.

— Я-ж тобі казав... Згадав ти пізненько,—промовив він,—вчора пішла ще вранці додому... Роботи, значить, немає... а їй залишилося два дні. По хліб може батько приїде.

Скривився Гордій, пішов у— клуню.

— Одурила! А жінка?..

В клуні було тихо, тільки в кутку пищали мишенята.

А біля клуні стояли явори, листки пообсипались. І вони були холодні й голі.

Гордій додому не пішов, він найнявся в економію.

Стояв серед двору, заклавши за спину руки.

І жінка була, і Марина була, а тепер? Питався чи в себе, чи в кого иншого.

Будівлі розруйнувалися. Кам'яні, дерев'яні. Були прикащики, управляющі, а тепер, культгосп.

Надворі осінь, не жовта, не павутинна, а багно. Десь бились з повітрям стружки од лісу, а багно чавкотить. Чавкотіло й тоді, як ішов

на заробітки Гордій. Шукав чогось, а за спиною ніс чоботи... Щось найшов, щось загубив.

А там он видко хутір. В клуні мабуть однаково: сіно солома.

— Чого я йшов і куди.

Через двір пробігла Манька, куховаркою служила.

— Гордію, йди вечеряти!—після вечері оратори будут щось читати...

— Йди к чорту!—а потім подумав:

— А хіба піти—послухати? І поплівсь до кухні.

То була осінь не жовта й не павутинна, а задумлива на роздоріжжі.